

EGY KIS SZÍNHÁZ NAGY TÖRTÉNETE

A Szkéné Színház 2020-ban ötvenéves. Már az elején érdemes rögzíteni, hogy egyetlen – a vírus miatt online folytatott – beszélgetésben lehetetlen öt évtizedet összefoglalni, minden fontos eseményt és személyt arányosan, érdeme szerint említeni. Éppen ezért nem is ennek próbáltunk megfelelni, sokkal inkább annak, hogy a múltból előbújó emlékeket kötni tudjuk a jelenhez. Már csak azért is, mert a Szkénébe járó, illetve a *Színház* című lapot olvasó közönséget a személyes nosztalgizálás módjával érdekli. Ugyanakkor számukra sem lesz talán érdektelen, hogyan, kik által lett a Szkéné az, ami: sokkal több mint egy jól működő kisszínház. FUCHS LÍVIÁVAL, NÁNAY ISTVÁNNAL, REGŐS JÁNOSSEL és TANA-KOVÁCS ÁGNESSEL BÉRCZES LÁSZLÓ beszélgetett.

– Az ötvenéves évforduló 1970. március 21-éhez kötődik, a Műgyetem központi épületében ekkor adták át a Szkéné színháztermét. Erre emlékeztünk – emlékeztünk volna – sokan 2020. március 21-én. Am közbeszólt a Covid-19. Fel tudjátok idézni, mivel töltöttétek az estét ezen a napon? Amíg gondolkodtok, elmondom: én karanténban üldögéltem otthon, mert pár nappal korábban érkeztem meg Szatmárnémetiből, ahol a társulattal eljutottunk Az ügynök halála bemutatójáig. Azért lopom be ide ezt az infót, hogy elmondhassam, milyen fájdalmasan megrendítő volt látni Willy Loman szerepében egy nagy színészt, Czintos Józsefet, aki sok év távollét után, 74 évesen újra színpadra lépett – üres nézőtér előtt.

Nánay István: Én a monitoromon néztem az előadást, mert az első produkciók közé tartozott, amit streamelve közvetítettek – öröm volt látni Cinit a színpadon.

Regős János: Előszedtem közben a határidőnaplóm, és azt látom aznap este, hogy SZKÉNÉ-50, így, áthúzva.

N. I.: Én is a határidőnaplóm nézem, ami szerint 21-én Debrecenben lett volna dolgom, ahová Pinczés Pista hívott egy amatőr színházi megemlékező estre. Nekem ez van áthúzva.

R. J.: Engem is hívtak oda, de én biztos, hogy a Szkénébe mentem volna, hiszen mégiscsak legalább harminc év az életemből.

Fuchs Lívia: Március közepétől már karanténban éltünk, az én naplómban akkortól minden egyes este áthúzva, a március 21-i Szkéné 50 is.

Tana-Kovács Ágnes: Nagyon készültünk erre az ünnepi estre. Ünnepi, mert ez mégiscsak kivételes színháztörténeti pillanat: egy független színházi műhely fél évszázadot élt meg úgy, hogy a jelenben is megkapja – mert kívívja – a szakma és a közönség kitüntető figyelmét. Aznap estére hatalmas jubileumi műsort szerveztünk az egyetem aulájába, ahol megidézünk volna azokat, akik már nincsenek velünk, meghívtuk volna azokat, akik a Szkénéből indultak, és persze köztünk lettek volna azok is, akik ma a Szkénét jelentik. Kétnapos ünnepet terveztünk: egy zártkörű protokollt és egy nyilvánosat. Horváth Csaba rendező-koreográfus rendezte volna az eseményt,

mely sok izgalom és hosszú előkészítő munka után – nem valósult meg. Ehelyett otthon üldögéltem, egy pohár vörösborral megkoccintottam az üveget, egyedül ünnepeltem. Közben belenéztem néhány fontos, régi előadásba, és így fiatalkori önmagammal is találkozhattam, hiszen pantomimesként, táncosként, mozgásszínházi műhelyek szervezőjeként már sok évvel ezelőtt is a Szkénéhez kötődtem.

– Vajon mit csináltak ötven évvel ezelőtt? Titkon abban bízom, hogy valaki jelen volt a színháznyitó előadáson, a Theomachián. Mondjuk, ez Ági esetében valószínűtlen.

T.-K. Á.: Hát az. 1970-ben még általános iskolába jártam.

R. J.: Harmadikos gimnazista voltam, és azon a napon az úgynevezett Forradalmi Ifjúsági Napok keretében valószínűleg átvittek bennünket a suliból a Tabán Moziba, hogy ott megnézzünk egy mozgalmi filmet.

F. L.: Én akkoriban a Szigeti-Györgyfalvay-féle Vasas néptáncgyűttesben táncoltam, könnyen lehet, hogy valami ünnepi műsorban léptem fel aznap.

N. I.: Hivatalos ünnep volt március 21-én, tehát nem kellett bemennem a *Csepel Újság* szerkesztőségébe, de nincs szerencséd, nem voltam ott a Szkéné megnyitásán. Viszont később láttam a *Theomachiát*. Akkoriban már nem voltam az Egyetemi Színpad tagja, de színházi iskolázottságom, amatőrizmus iránti elkötelezettségem mégiscsak onnan eredeztethető. Hozzáteszem, 1969 és 1972 között Halász Péter színházában voltam, márpedig ő akkor is, később is a legradikálisabb színházi nyelvet képviselte. Ezzel a háttérrel nekem idegen volt a Szkéné Együtttest már 1968 óta vezető Keleti István „irodalmi színpados” gondolkodása. Ugyanakkor a *Theomachiának* nagy híre lett, ezért is néztem meg, és be kell vallanom, hogy minden idegenkedésem és fenntartásom ellenére megragadott, meggyőzött az előadás. Ez részben Weöres szövegének, részben a hihetetlen erőt sugárzó, mozgással, zeneiséggel totális színházat teremtő produkciónak volt köszönhető. Azt gondoltam, most is gondolom, hogy ilyen lehetett annak idején a görög színház.

– Az idején Szkéné-ünnepen szóba került volna a Theomachia?

Fuchs Lívia.
Fotó: Gordon Eszter

Nánay István

T.-K. Á.: Nem láttuk az előadást, de a szellemiségét megidéztek volna. Andai Kati, Keleti István társa, benne volt a *Theomachiában*, ezért őt kértük meg, hogy mondja el a *Gondolatok a könyvtárban*, miközben a Forte Társulat tagjai mozgással kísérték volna a verset. Nem tudhatom, hogyan, de azt remélem, megtudom, ha 2021 márciusában megrendezhetjük a Szkéné 51 estet.

– Erre a beszélgetésre a 2008-ban megjelent, Regős Pál és Regős János által szerkesztett, a Szkéné majd negyven évét

összefoglaló könyvből készültem fel. Ebben találtam egy meghívót, mely a Szkéné Színház megnyitójára invitál, de a programban nem szerepel a *Theomachia*, viszont szerepel egy irodalmi műsor a „Felvilágosodástól a Felszabadulásig” alcímmel, és egy Lenin-megemlékezés is. Hogy van ez?

R. J.: Hát így. Abszolút jellemző arra a korra – ne felejtjük el, 1970-ben vagyunk –, teljesen természetes ez a ma egyeztetetlenség tűnő összevisszaság. Biztos vagyok benne, hogy azoknak kellett a Lenin-műsorban szerepelniük, akik a *Theomachiában* is játszottak. Felvilágosodás és felszabadulás, Weöres és Lenin... ez maga a kor.

N. I.: Én a Gamma nevű cégnél általános kultúrfelelős és gyakorló műsorkészítő voltam, mert az ottani színjátszó csoportot vezettem. Ennek következtében minden állami ünnepnek nekünk kellett a műsört összeraknunk.

R. J.: Azt se felejtjük el, hogy a Szkéné a műegyetemi KISZ-bizottsághoz tartozott. Mi pedig az igazságnak tartozunk azzal, hogy ez a „Lenin-verseket igénylő” KISZ-bizottság tette lehetővé, hogy 1970 és 1989 között a Szkénében anynyi nagyszerű dolog megtörténhetett.

– 2020-ból visszanezve 1970-re sok minden felfoghatatlannak tűnik, főleg azok számára, akik akkor nem éltek. Óvatosan kell bánni a minősítésekkel, miközben egyesek aktuális érdekből, politikai haszonszerzés céljából mások múltbéli „bűneit” felemlengetik. De ez csak egy színházi „félre” megjegyzés volt SZFE-ügyben... Mellesleg az is felfoghatatlan, hogy ötven évvel ezelőtt itt egy „black box” született, ami ismeretlen volt akkoriban a színházakban. Azaz üres tér, ami a játékosoknak nagyobb szabadságot ad.

Félbevágott díszterem

T.-K. Á.: A második világháború idején az épület dísztermében egy német géppuskafélszket állítottak fel, amit a túlodalról az oroszok lőttek. Frontálisan hatalmas belövést kapott az épület, amit a háború után próbáltak helyreállítani. Ekkor találták ki, talán „modernnek” gondolták, hogy a több szintet átfogó, hatalmas dísztermet kettévágják. Közrejátszott ebben a helyhiány is, minél több tanteremre volt szükség. Így kerülhetett később a Szkéné Színház az egykori díszterem felső, boltíves részébe. Bizony mindig oda kell figyelni a terem terhelhetőségére, nehogy vigyázatlanul az alattunk lévő helyiségbe pottyanjunk.

– Ettől még hagyományos kukucska-színpad is épülhetett volna.

R. J.: Csakhogy 1968-ban az építészek megkérdézték a két színházi embert, Keleti Istvánt és Varga Tamást, milyen legyen a tér. Így született meg ez a szabad, üres tér, amit az adott előadás kívánalmaihoz lehet igazítani. Én tulajdonképpen ebbe a térbe szerettem bele, ezért is jöttem a Szkénébe. Szabadságot, felszabadító erőt jelentett, ami minden egyes alkotó embernek azonnal elindította a fantáziáját.

– Ez a tér még 2020-ban is ritka kincs. De ha jól tudom, az ötven év alatt sokszor fenyegette a Szkéné a veszély, hogy a dísztermet visszaállítják eredeti formájába.

T.-K. Á.: Legutóbb például két évvel ezelőtt az építész hallgatók azt a feladatot kapták, hogy tervezzenek máshová egy „új” Szkéné. Láttam ezeket a terveket, volt köztük néhány izgalmas elképzelés, de az egyetemnek nincs arra forrása, hogy új színházat építsen. Szóval reményeink szerint maradjunk, ahol vagyunk, és ez így van jól.

R. J.: Harmincéves működésemet végigkísérte a kérdés: megszűnjön-e, elköltözzön-e a Szkéné? De igazán komolyan

Theomachia, r.: Keleti István (1970).
Fotó: Székéné-archívum

ez azért sem vetődött fel, mert egyrészt hiányzott hozzá a pénz, másrészt olyan erőt és minőséget képviselt a színház, hogy azt nem lehetett nem tudomásul venni.

T.-K. Á.: „Színház ég és föld között” – ez a címe a János és Pali bácsi által szerkesztett könyvnek, amire már utaltunk korábban. Nos, ez a második emeleten lévő színház valóban ott lebeg ég és föld között, és a Dunára néző, hatalmas üvegablakok olyan panorámát kínálnak, amelyet egyetlen színház sem. Ezt a panorámát az elmúlt ötven évben jó pár rendező beépítette az előadásába.

– Legutóbb Szikszai Rémusz, akinek III. Richárd betiltva című rendezésében maga Sztálin, de inkább azt mondom, maga Fodor Tamás lép be ezen az ablakon, hogy meglátogassa cellájában Mejerholdot. Az a Fodor Tamás, akinek legendás Woyzeckjét 15–20 alkalommal itt játszotta a Stúdió K. Az ő személye például összeköti a jelent a kezdetekkel. Beszélgetésünk első felében látszólag kerülő utakon jártunk, miközben becsúsztak bizonyos kulcsszavak: a tér szabadsága, a mozgás és a zeneiség fontossága. Ezek határozták meg a színházcsinálás bátorságát és azt a sokszínűséget, ami a Székéné általánosan jellemezte. Fordulópontot jelentett például az első Nemzetközi Mozgásszínházi Találkozó (IMMT¹) 1979-ben, melyet 1985-től a nyári Mozgásszínházi Műhelyek (IDMC²) követtek. Mint táncost, később mint tánckritikust ez vonzott téged a Székénébe, Livia?

F. L.: Biztos, hogy vonzott, de korábban is jártam én ide. Elsősorban Regős Pali pantomim-előadásaira. A pantomim sajátos műfaja izgatott, mert az se nem tánc, se nem színház, és mégis mindkettő. Az említett IMMT előzménye is egy általa szervezett pantomimes találkozó volt. De valóban, az az első Mozgásszínházi Találkozó fordulatot hozott, szerintem nem csak az én életemben. Számos, addig soha nem látott színházi kísérlettel találkozhattam, egyúttal igazolást nyert

az, amit mi, táncosok mindig is gondoltunk: a tánc a színházművészet része. Elementáris élmény volt látni a műfajok, irányzatok természetes keveredését, határátlépéseit, ami addig a mozgást mellékesnek tekintő magyar színházművészetben ismeretlen volt. Eszembe jut egy japán előadás, amit talán még az első Mozgásszínházi Fesztiválon láthattam, az előadó nevére nem emlékszem, annál inkább a produkcióra.

R. J.: Iso Miura butoh-táncos volt az előadó.

F. L.: Az az előadás belém égett. Biztosan mindannyiótokkal megtörtént már, hogy egy színházi élmény szinte sokszorúan ér benneteket. Ez történt velem akkor. Ezer éve nézek táncot, nagyon kevés az olyan eset, hogy egy élmény évtizedeken át kísér. Ez ilyen volt. Japán kortárs tánc – sokat olvas, ezáltal tud is valamit róla az ember, de a megtapasztalás nagyon más. Az előadóval együtt megélhettem az idő radikális lelassítását. Nincs történet, nincs értelmezhető akció, csak a végtelenségig lelassított, alig érzékelhető mozdulat. Az ötvenedik perc tájékán már csak négyen-öten maradtunk a teremben, és valóban, európai szemmel nézve azt mondhattuk, hogy az égvilágon semmi nem történik. Én valahogy mégis ráhangolódtam, és megéltem azt, hogy megállt az idő. De éppen hogy nem állt meg, és egyszer csak alkalmassá váltam arra, hogy a legapróbb, érzékelhetetlen rezdülését is nyomon kövessem. Évekkel később, amikor a repetitív zenével és a minimalista tánccal találkoztam, már megvolt az az alap, amibe az be tudott épülni.

R. J.: Most, hogy meséled, minden előttem van: egy harmadik emeleti tanteremben néztük, én egy szivacson hasaltam, életem első butoh-előadása. Egyébként a későbbi fesztiválokra is hívtuk volna ezt a japán színészt – de kiderült, hogy felhagyott ezzel a tevékenységével, és banktisztviselőnek állt.

F. L.: Nagyon kevés ilyen színházi élménye van az embernek egész életében – ez egy közülük. És ha ez valóban az első fesztiválon történt, akkor annak több mint négy évtizede. Szóval ettől kezdve otthonos lett nekem a Székéné. Már csak azért is, mert a nyolcvanas években otthonra lelt ott a tánc is. Eszem-

1 International Meeting of Moving Theatre

2 International Dance and Movement Courses

Shusaku Angyalburok (1981. október, II. IMMT Fesztivál). Foto: Szkéné-archívum

be jut Angelus Iván örülten bátor kortárstánc-versenye, a sorra alakuló, és a Szkénében helyet kapó vagy onnan induló mozgás- és táncszínházi alkotók Bozsik Yvette-től az Andaxínházig, a Kodály Együtttestől Goda Gáborig, M. Kecskés Andrásról Szkipéig.³ Ma már kicsit háttérbe szorul ott a tánc, de hát azóta rengeteg megnyilvánulási lehetőség nyílt a táncosok számára. Egy biztos: a nyolcvanas években elképesztően gazdag kínálatot nyújtott a Szkéné, maga volt a nagybetűs hely.

R. J.: Magam elé raktam a 86-os évadot, ebből szemezgetve magam is döbbenettel nézem, ki mindenki lépett fel nálunk: akkor mutatta be Szkipe a *Pekingi kacsát*, Goda *Az apokaliptuszfa virágait*, Hobo a *Lombardozzít*, Gaál Erzszi csoportja a *Felütést*, a Jeles András-féle Monteverdi Birkózókör *A mosoly birodalmát*, Malgot István a *Rozengildék huncutságait*, rendeztünk egy Erdély Miklós- emlékestet, vendégszerepelt New Yorkból a La Mama, ebben az évben volt a Fintorontó Fesztivál, ahol olasz bohócokat mutattunk be. És akkor nem említettem a legerősebb vidéki színházak, Szolnok, Kaposvár, Miskolc meghívott stúdióelőadásait. A nyolcvanas évek, a rendszerváltás előtti évtized a Szkéné aranykorának tekinthető.

– Volt tehát egy induló, szűk évtized Keleti István, majd Wiegmann Alfréd irányítása alatt, miközben Regős Pál kitaratóan vitte a pantomimes vonalat, de a döntő fordulat 1979-ben történt, amikor Regős János irányítása alá került a Szkéné. Akkortól alakult ki az a szinte összegegyeztetetlen műfajokat, kísérleteket befogadó és megsegítő sokszínűség, amit előbb Lívia, majd János is példával bizonyított. János, honnan hoztad te ezt a szándékot és tudást?

R. J.: Részben otthonról, bár ez csalódottsággal vegyes apai örökség. Keserűen szemlélttem, hogy sem őt, sem az általa képviselt műfajt nem fogadja be az akkori magyar színház. Emlékszem, 11-12 évesen sírógörcsöt kaptam, amikor azt láttam, hogyan cikizik ki őt az Egyetemi Színpad rivális pantomimes színjátszói. Ez a színházi közeg engem taszított. Ugyanakkor kihívásnak is megéltem ezt, nagy szót használva: az a küldetéstudat költözött belém, hogy a magyar színház egymást el nem fogadó, egymásról tudomást sem vevő műfajait és képviselőit, mindenekelőtt az akkori amatőrök élvonalát és a kőszínháziakat összehozzam, és a műveiken keresztül megvalósuló párbeszédre inspiráljam. Ehhez jött a találkozás a Szkéné fantasztikus terével, és a szándék, hogy ne a személyeskedés, hanem a minőség mentén versengjenek egymással a legizgalmasabb alkotók és társulatok. Nem ment ez egyik napról a másikra, de egyszer csak érezkelhettem, hogy figyelnek ránk a fiatalok, és figyel ránk a szakma is. És Líviát megerősítve talán kimondhatom: a Szkéné valóban a nagybetűs hely lett. Úgynevezett „profik” is jártak hozzánk előadásokat nézni, sőt azokban részt venni. Ennek eredménye volt az az addig elképzelhetetlen gesztus, hogy Ács János az egész Arvisurát meghívta a Vígyszínházba, vegyen részt a készülő *Oidipus királyban*.

– A fiatal olvasók számára hangsúlyoznunk kell, hogy amikor a Szkéné első két évtizedéről beszélünk, még javában a vasfüggöny mögötti létezésről beszélünk. Ekkoriban csodával határos egy-egy, a kommunista blokkon kívüli jelentős alkotó felbukkanása, legyen az a már említett *La Mama* vagy a Szkénében később gyakran megforduló, Eugenio Barba vezette *Odin Teatret*, nem beszélve arról, hogy a szinte csak klasszikus balettel ismerő magyar közönség találkozhatott a *butoh*-val, a *kabukival*, a *kontakt tánc*cal... Azért is lehetett a nyolcvanas évek óriási érdeklődést keltő fénykor, mert ami ma természetes, az akkoriban elképzelhetetlennek tűnt – és a Szkénében mégis megtörtént.

F. L.: Elsősorban a nemzetközi fesztiválok megszervezése jelentett olyan radikális nyitást, ami lehetővé tette, hogy addig ismeretlen színházi gondolkodás épüljön be a köztudatba. Talán emiatt is történtek alapvető változások a magyar táncéletben, és János tudatosan megnyitotta a Szkéné kapuját minden ilyen kísérlet számára. Akkor még nem léteztek befogadóhelyek, nem volt a Trafó, de még a Petőfi Csarnok sem. Mindazok, akik ma a kortárs tánc műfajában meghatározó személyiségek, a „nagy öregek” akkor és innen indultak: Berger Gyulák, Goda Gáborék, Bozsik Yvette-ék, Csabai Attilák, Kovács Gerzson Péterék... Vajon hol léptek volna fel, ha nem a Szkénében? Sehol.

Felesleges, de pótolhatatlan

– Utólag mondunk ilyen szavakat, hogy „fénykor”. De mit érzékelt ebből az, például Tana-Kovács Ágnes, aki akkor fiatalon a színpadon volt?

T.-K. Á.: Csodaként éltük meg azt, ami velünk történt: az M. Kecskés András által vezetett Corpus szólistájaként bámultam a mobil nézőtérrel rendelkező teret, benne az igazi lámpákat. A kezdés gyönyörűsége itatott át mindent nekem. Hiszen akkoriban alapítottuk Goda Gáborral az Artust is.

– Ezer szállal kötődsz a színházhoz, azon belül is a Szkénéhez: voltál pantomimes, táncos, koreográfus, társulatalapító, jelmeztervező, rendező, menedzser, művészeti titkár, majd lettél művészeti vezető. Röviden hogyan fogalmazod meg a szerepkörödet?

³ Nagy József (1957) táncművész, koreográfust hívják szakmai körökben sokan Szkipének.

T.-K. Á.: Felesleges, de pótolhatatlan személy. Ez a válaszom. Egy román grófnő emlékirataiból származik az önmeghatározás, és úgy gondolom, illik is hozzám. Mindenféle feladatokat kapkodok ki mások kezéből, és ilyenkor hallom, hogy mondják: „Ez nem a te dolgod, Ági!” Nem az én dolgom felmosni a színpadot, elrakni a széthordott kávéscsészéket... sorolhatnám napestig. Csakhogy olyan mélyen belém gyökeresedett az a gondolkodás, ami szinte mindenkit jellemez, aki a Szkénében a kezdetektől megfordult. Hiszen nálunk nincsen kellékes, sűgő, fodrásznő. Ezért hát nincs mit tenni: magad, uram, ha szolgád nincsen. Szóval kicsit mindenem rajta tartom a szemem.

– *Ezt az itt töltött harminc évedről te is elmondhatnád, János.*

R. J.: De Ági mondta el, ne vegyük el tőle. Miközben valóban, minden igazi szkénés nevében beszélt. Itt, úgymond, kézműves módon készülnek az előadások, és mindenki mindenért felel, egyúttal mindenre rá is lát. Szabó Attila Ferit, aki az Arvisura tagja volt, Ascher Tamás szerződtette a kaposvári Csiky Gergely Színházba. Amikor visszajött, szenzációként mesélte: „Gyerekek, ilyen én még nem láttam! Az ingemet valsalva adják rám, a kellékeimet a kezembe nyomják a takarásban, satöbbi, satöbbi!” Nem akarta elhinni, hogy ilyen is van. Ahogy mi sem hittük el. Ha valamire szükség volt, utánajártunk, ha pakolni, takarítani kellett, megcsináltuk. Ez volt a természetes. Az a tény, hogy a színésznek egy kézműveshez hasonlóan köze van az egészséghöz, állítom, sugárzik az előadásokból.

– *Ruszt József mesélt erről, a kézművesség fontosságáról, a színházcsinálás kapcsán. A kosárfonót hozta példaként, aki letöri-begyűjti a gallyakat, majd a nagy egészet, a majdani kosarat szem előtt tartva illeszti-fonja össze az ágakat. A vevő elé kirakott portéka, a kosár minden porcikájához és magához a kosárhoz zsigeri köze van. Ez maga a kézművesség, ezt kell képviselje egy színházi műhely, például a Szkéné is. A romantikát praktikusra váltom: amikor az Ördögkatlan Fesztiválra jó előadásokat hívunk, akkor találkozunk a következővel: egy kőszínház kétszemélyes előadásához tizen-négy fős személyzet érkezik – a Szkéné (és általában a függetlenek) tizen-négy fős színészcsapatát két fő személyzet kíséri. Ilyen egyszerűen megragadható az, amiről Ági és János beszélt.*

N. I.: Ma is találhatók „kézműves műhelyek”, de ezek virágzása mégiscsak a nyolcvanas évekre nyúlik vissza. A sokféleség egymást inspiráló együttléte jellemezte akkor a Szkéné. Aztán nyíltak új helyek, egy-egy műfaj megtalálta a saját közegét, és ez jól is van így – mégis, az a fajta egymásra kíváncsi, egymást elfogadó, forrongó, kísérletező, teremtő káosz azt az időszakot meghatározta. Akkoriban szinte minden este történt valami a Szkénében, ami figyelmet érdemelt. Nemcsak a tánc, nemcsak a színház, hanem például a 180-as Csoport vagy a Muzsikás színházi koncertjei, Balaskó Jenő irodalmi estjei... Amit korábban az Egyetemi Színpad jelentett Budapesten, azt jelentette később a Szkéné. Az alternatív kultúra minden műfajt befogadó, szabad terét. Ellentmondásos folyamat ez: az Arvisura magas minőséget felmutató működése jó néhány dolgot kiszorított. De a kiszorulás új színházi terek létrejöttével is járt, gondolok itt például a MU Színházra, később a Trafóra. És ahogyan az Arvisura kezdett „kitüremkedni” ebből a térből, úgy történt meg ugyanez később a Pintér Béla és Társulatával is. Két nagyszerű társulatról, ilyen értelemben örvendetes folyamatról beszélünk.

– *A rezidens társulatok létrejöttéről van itt szó.*

N. I.: Igen, ez jellemzi az elmúlt éveket. Minőségi előadások – a korábbi időszak sokfélesége és az új, ismeretlen

Regős János. Fotó: Gál Patrik

Tana-Kovács Ágnes. Fotó: Mészáros Csaba

Bérczes László. Fotó: Memlauer Imre

formációk felbukkanása helyett. Akkor az estéket a kiszámíthatatlanság, az újszerűség, az ismeretlenség varázsa határozta meg, ma ezek helyébe a kiszámítható, erős színházi esték kerültek. Az Arvisura kapcsán két nagyon személyes emlék úszik elő. Mindkettő túlságosan szentimentális...

– Na, erre kíváncsi vagyok: a szigorú Nánay István és a szentimentalizmus.

Sámándob

N. I.: Nekem harminc évvel ezelőtt volt egy súlyos balesetem, amiből úgy-ahogy felépültem. Már tudtam mankóval bicegni, amikor Somogyi István megszólított: „Pista, gyere be a Szkénébe, mi meggyógyítunk.” Valahogy bebicegtem. Itt, az előtérben lefektettek, Horgas Ádám verte a sámándobot, és István elkezdte a sámánszertartást. Most nem írom le az egész egyórás folyamatot, aminek a végén egyszer csak Somogyi megszólalt: „Pista, téged nem lehet meggyógyítani, mert kinevetsz bennünket.” Az történt, hogy Ádám a dobbal megpróbálta felvenni a szívverésem ritmusát, és ezt összhangba hozni Somogyi szívverésével. És ez sikerült is. Igen ám, de én erre rájöttem, ezáltal kiestem az összhangból. Nem nevettem ki őket, de a gondolkodó, értékelő, kívülről kritikusan nem tudott belülré kerülni. Röviddel később ez mégiscsak sikerült. Somogyi ragaszkodott ahhoz, hogy *Bálványosvár* című előadásukat az igazi helyszínen, valahol a Börzsönyben, egy erdő kellős közepén nézzem meg. Autóval csak az erdő széléig tudtam menni. Oda kijött a társulat, kézbe kaptak, bevitték, majd az előadás végén kihozták az erdőből. Ahogy ott kapaszkodtam beléjük, azt éreztem, hogy a távolságtartó kritikus és a játszó együtt vannak. Hogy tényleg szentimentális legyek: együtt dobban a szívünk. Erre kritikusként nagyon tud vágni az ember. Főleg, ha ezért nem kell feladni a kritikus kívülről, a dolgokra ránéző, akár szigorúan bíráló szerepkörét. A vita és a párbeszéd esélyeit. Ez a történet talán jól példázza, milyen a viszonyom magával a Szkéné Színházzal.

– Közhelyként emlegetett kedvenc szavam a személyesség, ami általában a jó színházat többek között jellemzi, erre példa Nánay és az Arvisura története. Mely Arvisura a Pintér Béla és Társulatával együtt egy időben teret nyert, és kiszorított más csapatokat. Vajon ez Regős Jánosnak gondot okozott, vagy örömet, elégedettséget hozott?

R. J.: Megemlíthetjük még Schilling Árpádot is, egyáltalán, minden erős társulat több lehetőségre vágyott. Ezt én meg is éretem, és minden diplomáciai érzékekre szükség volt ahhoz, hogy ezeket a szándékokat ki tudjam egyensúlyozni. Mindent felülírt az a vágyam, hogy a Szkéné maradjon nyitott, befogadó, sokszínű hely, ahol nem a biztos siker határozza meg a gondolkodást. Születtek kócos, ügyetlen produkciók, néhány kísérlet bukással végződött. Tamási Zoli örökbecsű bonmot-ját kell itt idéznem: „A Szkéné a kudarc folyamatos lehetőségét biztosítja.” Imádtam Pintér Béla előadásait, játszottam is bennük – de nem engedtem, hogy a Szkéné lehorgonyozzon egyetlen társulatnál, mert azt akartam, hogy az ajtó mindig nyitva legyen, akár kezdetleges, kétes kimenetelű próbálkozások előtt is. Így jött létre az Utolsó Vonal is: bejött hozzám Tamási Zoli és C. Nagy István, hogy szeretnének létrehozni egy kabarét vagy valami olyasmit... Maguk sem tudták pontosan megfogalmazni, de én biztattam őket, és belevágtunk.

– Ági, megtörténhetne ilyesmi manapság a Szkénében?

T.-K. Á.: Határozott igen a válaszom – és olykor meg is történik. Persze nem könnyíti meg ezt az a tény, hogy négy nagyon erős társulatunk van: a már említett Pintér Béla és Társulata, a Nézőművészeti Kft., benne Mucsi Zoli és Scherer Péter, a Horváth Csaba által vezetett Forte Társulat és a Szikszai Rémusz által összefogott Vádlí Alkalmi Színházi Társulás. Öntörvényű rendezők, egymástól karakteresen különböző csapatok – nagyon büszkék vagyunk rájuk. De annak ellenére, hogy ezt a négy társulatot is nehéz egymáshoz igazítani, én segíteni próbálok a határozott elképzelésekkel érkező fiatalokat, és helyet szorítok nekik a műsorban. Nem könnyű. Így robbant be a magyar színházi életbe Horváth Csaba tanítványa, Hegymegi Máté, így mutatott be nálunk számos előadást a k2 Színház, így jött létre a TranzDanz *Jövőtánc* projektje sok fiatal táncossal, zenésszel. Császi Ádám, Horváth János Antal, Tarnóczi Jakab, pályájuk elején járó rendezők friss szellemű előadásai is ide sorolandók.

– Az azért kimondható, hogy a tánc nincs jelen a mai Szkénében. Már csak azért sem, mert nyíltak más lehetőségek: a *Trafó*, a *MU*, a *Nemzeti Táncszínház*... Talán már Fuchs Livia sem jár a Szkénébe.

F. L.: De járok. Ha izgalmas színházi előadást akarok látni, akkor többek között a Szkénébe is megyek.

Telt ház

– És biztosra mehetsz, hiszen a Szkéné egy kiszámíthatóan jól működő hely. Erre utalt Nánay Pista is az imént.

T.-K. Á.: Soha nem mehetünk biztosra. Minden egyes új előadás születése folyamatos izgalom, drukkk számomra is. Minden akkor dől el, amikor belépnek a nézők. „Jön a zsűri”, szoktuk mondani. Az igaz, hogy szinte minden este telt házzal játszunk, és ez már gyanús. Szoktam is biztatni magunkat, hogy „a telt ház még nem jelenti azt, hogy rossz, amit csinálunk”.

N. I.: Én az imént nem minősíteni akartam. A nyolcvanas évek, illetve 2020 Szkénéje lényegileg különbözik egymástól, de ez a két időszak különbözőségéből következik. És amit most a Szkénére vonatkoztatva mondok, az az egész

alternatív-független közegre érvényes: mások ma az igények, más maga a színházcsinálás szerepe és jelentősége. Kevesebb kockázatot lehet vállalni, mert létkérdés a telt ház. Az viszont öröndetes, hogy számos új hely nyílt, természetes tehát az a jól működő struktúra, amire leszűkül a Szkéné kínálata. Én pedig, amit csak lehet, megnézek ott, mert tudhatom, hogy továbbra is a legizgalmasabb színházi helyek egyike.

R. J.: Egyetértek Pistával, ma csak így lehet jól csinálni a Szkénét.

– *Ez azt jelenti, hogy ha ma is te vezetnéd a Szkénét, te is így csinálnád?*

R. J.: Hm, provokatív a kérdés, de ha muszáj válaszolni, akkor azt mondom, így nem akarnám csinálni. Nem véletlen, hogy én ma az amatőr színjátszó szövetség választott, civil vezetője vagyok. Jobban izgatnak az ismeretlen, kiszámíthatatlan kimenetelű dolgok. Talán továbbra is Tamási Zoli bonmot-ja határozza meg a színházi létezésemet.

T.-K. Á.: Kétszázhetven előadásunk van egy évadban, közel negyvenezer ember fordul meg nálunk, minden egyes estéért, minden egyes nézőért felelősek vagyunk. Többes számot használok, hiszen egy nagyszerű csapat tagja lehetek. Gondolok itt Németh Ádám ügyvezető igazgatóra, Tamás Gábor műszaki vezetőre, a kommunikációért felelős Csóka Tímeára, Szemerédi Fanni művészeti titkárra, Ordódy Gábor közönségszervezőre, Molnár Péter technikai munkatársra, valamint a Rakpart3 ifjúsági műhelyre az eddig említetteken kívül Szivák Tóth Viktorral és Hodászi Ádámmal. Mindenkit fel kéne sorolnom, mert mindenki pontosan, szorgalmasan és hallatlan kíváncsisággal gondolja ezt a közös sásfészket, a Szkénét. Ez számomra a Szkéné társulata, amiben benne van minden egyes ott felbukkanó rendező, tervező, színész, műszaki kolléga és Laci bácsi, a takarítómesterünk is.

– *Közös szentimentalizmusunkat ellensúlyozandó: a negyvenezer néző között felbukkannak azok is, akik a pályázati pénzek elosztásáról döntenek?*

T.-K. Á.: Ritkábban, de előfordulnak. Nagyobb problémának azt érzem, hogy megváltozott a pályázati elvárások jellege: különböző konkrétumoknak, „címkéknek” kell megfelelni,

amikbe nagyon nehéz, sokszor lehetetlen beleprésselni a készülő produkciókat, egyáltalán a színház működését. Ezáltal csökkent is a támogatottságunk. De nem szeretném, ha a beszélgetés úgynevezett problémákkal zárnánk. Eszembe jut egy derűs és jellemző, pici epizód, millió ilyen akadt a Szkéné ötven éve alatt: valahol Erdélyben vendégszerepeltünk a *Piroska, családi hisztériák* című előadással. Ebben van egy jelenet, amiben Pintér Béla szerepe szerint meztelenre vetkőzik, majd egy ajtót feltépve kirohan a lakásból. Igen ám, de a művelődési ház egyetlen ajtaja, amin Béla kirohanhatott, a falu Fő utcájára nyílt. Megbeszéltük, hogy odakint várom egy fürdőköpennyel, hogy azt azonnal rádobjam. Csakhogy Béla „az alakítás hevületében” úgy rontott ki a teremből, hogy én szaladhattam utána a köpennyel, de elég nehezen értem utol. Képzeljétek magatok elé: lovaskocsik, biciklisek, jövő-menő nénik és bácsik szeme láttára egy erdélyi falucska Fő utcáján üvöltözve vonul egy anyaszült meztelen, ismeretlen férfi, miközben egy szintén ismeretlen, szőke nő egy fürdőköpennyel kotor utána.

R. J.: Én odabent a következőket láttam-hallottam: „Valaki szaladjon utána, mert meg fog fájni!” kiáltott a nézőtéren egy néni, egy anyuka pedig eltakarta a kisfia szemét a meztelenség láttán. Sokat emlegetett este volt ez később is, mert az a fajta naiv, jóindulatúan kommentáló közönség gyűlt akkor ott össze, abban a szegényes művházban, amelyik annak idején a Globe Színház földszintjén Shakespeare előadásait is nézhette.

– *Erről a fürdőköpennyel lesben álló, majd a színész után loholó mindenestől asszisztensről eszembe jut, Ági, az önmeghatározásod: felesleges, de pótolhatatlan. Nem akarom ellopni tőled ezt a meghatározást, de kölcsönveszem most a Szkéné Színház ötven évéről folytatott beszélgetésünk lezárásaként. Kicsit módosítva a fogalmazást azt mondom: a Szkéné Színház eddigi félszáz éve pótolhatatlan fejezete a magyar színháztörténetnek.*

A beszélgetés résztvevőiről: Fuchs Lívia tánckritikus, táncművész; Nánay István színikritikus; Regős János 1979 és 2010 között a Szkéné Színház vezetője; Tana-Kovács Ágnes 2010 óta a Szkéné Színház művészeti vezetője.

Arvisura Színház: Szentivánéji álom, középen Terhes Sándor, r.: Somogyi István. Fotó: Katkó Tamás

